

Δημογραφικά προτάγματα στην έρευνα και πρακτική στην Ελλάδα

DIRAP

dirap.demo@uth.gr

FLASH NEWS
2022#10

Η απογραφή πληθυσμού του 2021, μια πρώτη ανάλυση των προσωρινών αποτελεσμάτων της

Βύρων Κοτζαμάνης, Βασίλης Παππάς *

Τα προ μηνός δημοσιοποιημένα προσωρινά αποτελέσματα της απογραφής επιβεβαίωσαν την μείωση του πληθυσμού στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας που σηματοδεύτηκε από την οικονομική, την «προσφυγική» και την επιδημιολογική κρίση. Η μείωση αυτή (-384 χιλ., -3,55%), μικρότερη της εκτιμώμενης, χαρακτηρίζει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό την πλειοψηφία των διοικητικών ενότητων της χώρας μας. Η εξαγωγή όμως συμπερασμάτων με βάση τα αποτελέσματα αυτά σε χαμηλότερα του εθνικού επίπεδα, απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Έτσι, ενώ πιθανότατα οι μεταβολές που προκύπτουν σε επίπεδο μεγάλων Περιφερειών και Περιφερειακών Ενοτήτων δεν αφήνεται σημαντικά της πραγματικότητας, δεν ισχύει κατ' ανάγκη το ίδιο στις μικρές Π.Ε. και στους Δήμους για τους λόγους που συνοπτικά εκθέτουμε στο άρθρο αυτό.

Η απογραφή του 2021 είναι η ογδόη μεταπολεμική απογραφή στη χώρα μας. Διεξήχθη 10,5 σχεδόν χρόνια μετά την προηγούμενη και διαφοροποιείται από αυτήν σε τρία βασικά σημεία: α) στην περίοδο διεξαγωγής της (εν μέσω της επιδημιολογικής κρίσης), β) στην πολύ μεγαλύτερη διάρκειά της (μήνες έναντι ημερών), και, γ) στο σύστημα συλλογής των στοιχείων (συμπλήρωση έντυπων ερωτηματολογίων όπως και το 2011 με προσωπική συνέντευξη, «ηλεκτρονική αυτοαπογραφή») μέσω ειδικά σχεδιασμένης διαδικτυακής εφαρμογής, και, επικουρικά, συλλογή πληροφοριών από τρίτους). Οφείλουμε ταυτόχρονα να σημειώσουμε ότι η δεκαετία ανάμεσα στις δυο τελευταίες απογραφές σηματοδεύτηκε από τρεις μεγάλες κρίσεις (οικονομική, «προσφυγική» και επιδημιολογική) οι οποίες, εκτός των άλλων, είχαν σημαντικές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις και στα πληθυσμιακά μεγέθη. Επομένως τα συλλεχθέντα στοιχεία στην απογραφή του 2021, αν αυτή πληροί τα βασικά προ-απαιτούμενα (την καθολική και ταυτόχρονη καταγραφή όλων όσων βρίσκονταν στην χώρα μας την 22α Οκτωβρίου 2021 - ημέρα αναφοράς - καθώς και τη συλλογή αξιόπιστων δεδομένων) παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς θα μας επιτρέψουν να έχουμε μια σαφή εικόνα του πληθυσμού και των χαρακτηριστικών του τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, ενώ παράλληλα είναι και εξαιρετικά χρήσιμα για τον σχεδιασμό τομεακών και χωρικών πολιτικών από όλους τους επιφορτισμένους φορείς της κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης. Είναι απαραίτητα, επομένως, τόσο για την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και για τη χάραξη μέτρων πολιτικής (κοινωνικής, οικονομικής, εκπαιδευτικής, μεταναστευτικής, κ.α.) όσο και για την περιφερειακή ανάπτυξη (καθώς αποτελούν τα μόνα αξιόπιστα δεδομένα που διαθέτουμε, ακόμη και για τη μικρότερη γεωγραφική ενότητα) και για τη ρύθμιση ποικίλων διοικητικών θεμάτων (όπως η κατανομή των επιχορηγήσεων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και η αντιπροσώπευσή μας στα εκλεγόμενα όργανα).

Εκτιμώμενος μόνιμος πληθυσμός & μόνιμος πληθυσμός στις απογραφές του 2011 και του 2021

Οι απογραφέντες μόνιμοι κάτοικοι της χώρας μας το 2011 ήταν 10,817 εκατομμύρια και το στατιστικό σφάλμα (διαφυγή) βάσει της έρευνας κάλυψης της ΕΛΣΤΑΤ εκτιμήθηκε σε εθνικό επίπεδο στο 2,83% (υψηλότερο στους αλλοδαπούς - 6,6% - και χαμηλότερο στους ημεδαπούς - 2,5%-). Λαμβάνοντας υπόψη το σφάλμα αυτό η ΕΛΣΤΑΤ επανεκτίμησε τον μόνιμο πληθυσμό της χώρας μας στη μέση του 2011 (δηλαδή 1,5 μήνα μετά την απογραφή του 2011) σε **11,105 εκατομμύρια**. Με δεδομένα ότι: α) το Φυσικό Ισοζύγιο (γεννήσεις - θάνατοι) την περίοδο 30/6/2011 έως τα τέλη Οκτωβρίου του 2021 (πρόσφατη απογραφή) είναι αρνητικό κατά **310 χιλ.** και β) το εκτιμώμενο από την ΕΛΣΤΑΤ μεταναστευτικό ισοζύγιο (είσοδοι - έξοδοι) για την ίδια περίοδο είναι επίσης αρνητικό κατά **175 χιλ.**, εκτιμούμε ότι ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας μας στα τέλη Οκτωβρίου του 2021 εγγίζει τα **10,620 εκατομμύρια** [11,105 εκατομ. - 310 χιλ. (γεννήσεις-θάνατοι) - 170 χιλ. (είσοδοι-έξοδοι)]. Η εκτίμησή μας αυτή ελάχιστα διαφέρει από αυτήν της ΕΛΣΤΑΤ που υιοθέτησε και η EUROSTAT σε πρόσφατο δημοσίευσμά της¹ (10,604 εκατομ. την 1/1/2022). Με βάση τα δεδομένα αυτά η μείωση του πληθυσμού ανάμεσα στην 30/6/2011 και την 30/10/2021 εκτιμάται στις **485 χιλιάδες**.

Η απογραφή του 2021 αναμενόταν να δώσει - όπως και η προηγούμενη - έναν μικρότερο μόνιμο πληθυσμό από τον εκτιμώμενο, καθώς και σε αυτήν υπάρχει ένα σφάλμα (μη απογραφή τμήματος του πληθυσμού²). Όπως και έγινε, καθώς με βάση τα προσωρινά αποτελέσματα οι απογραφέντες μόνιμοι κάτοικοι της χώρας μας ανέρχονται σε 10,432 εκατομ. έναντι των εκτιμώμενων 10,620 εκατομ. Τα προσωρινά στοιχεία δίδουν έτσι μια μείωση 385 χιλ. ανάμεσα στις δυο απογραφές, μικρότερη της εκτιμώμενης (-485 χιλ.) και ένα έμμεσα εκτιμώμενο αρνητικό μεταναστευτικό ισοζύγιο μόλις 75 χιλ. (έναντι των 175 χιλ. με βάση τις τελευταίες εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ για την ίδια περίοδο).

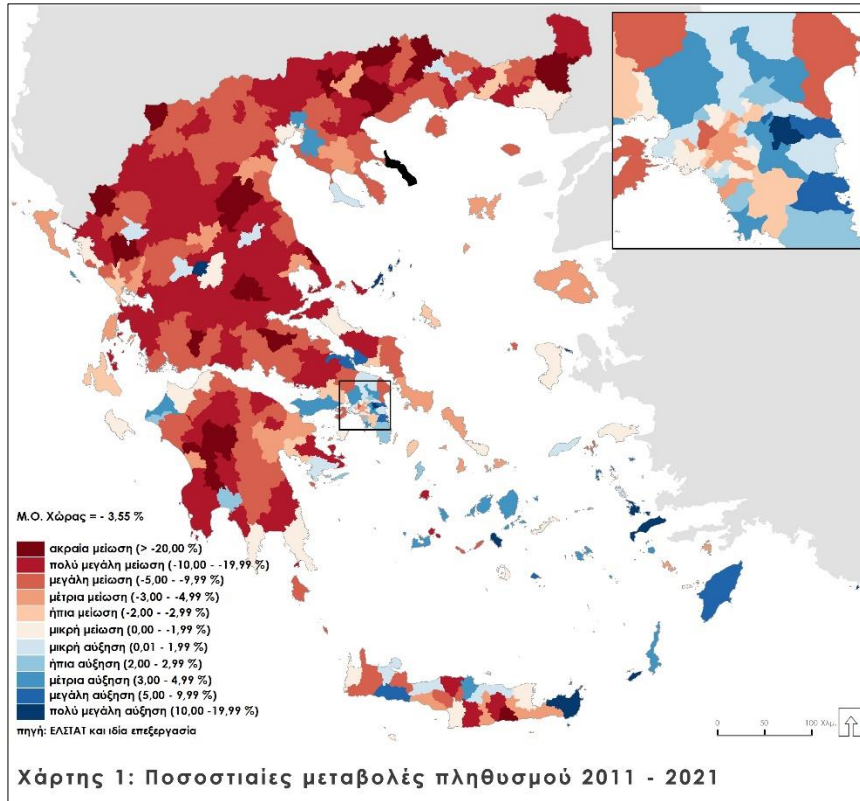
Οι μεταβολές του πληθυσμού αναμεσα στο 2021 και το 2011 σε περιφερειακό επίπεδο με βάση τα προσωρινά αποτελέσματα

Υπενθυμίζουμε ότι στα χαμηλότερα του εθνικού διοικητικά επίπεδα οι όποιες αυξομειώσεις οφείλονται σε **τρία διαφορετικά ισοζύγια**: α) το **Φυσικό** (γεννήσεις - θάνατοι), β) αυτό της **εξωτερικής μετανάστευσης** (είσοδοι - έξοδοι από την Ελλάδα), και γ) αυτό της **εσωτερικής μετανάστευσης** (εγκατάσταση σε μια διοικητική ενότητα από άλλες ενότητες εντός της Ελλάδας - έξοδοι προς αυτές). Σε γενικές δε γραμμές οι αυξομειώσεις του πληθυσμού ανάμεσα στις δυο απογραφές οφείλονται κυρίως στην διαφοροποιημένη γήρανση (όσο υψηλότερο είναι το ποσοστό των 65 και άνω τόσο αρνητικότερο είναι στην μέσο-απογραφική περίοδο και το ισοζύγιο γεννήσεις - θάνατοι) και στην διαφοροποιημένη ανθεκτικότητα της οικονομίας τους στις μετά το 2010 κρίσεις, καθώς όσο αρνητικότερα ήταν τα ισοζύγια της εξωτερικής και της εσωτερικής μετανάστευσης³ τόσο αρνητικότερη ήταν και η επίδρασή τους στις μεταβολές του πληθυσμού τους.

Η εξαγωγή συμπερασμάτων σε χαμηλότερα του εθνικού επίπεδα με βάση τα προσωρινά αποτελέσματα (ακόμη και στην περίπτωση που αυτά δεν διαφοροποιηθούν σημαντικά των τελικών) απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή καθώς το 2021 το σφάλμα κάλυψης στις Περιφέρειες, τις Περιφερειακές Ενότητες (Π.Ε.) και κυρίως στους Δήμους διαφέρει πιθανότατα από το σφάλμα του 2011. Οι αυξομειώσεις του πληθυσμού, ανάμεσα στο 2021 και το 2011, στις προαναφερθείσες διοικητικές ενότητες επηρεάζονται αναπόφευκτα από το γεγονός αυτό (όπως επηρεάζονται σε κάποιους Δήμους και από το διαφοροποιημένο στις δυο απογραφές ποσοστό των ατόμων που δήλωσαν Δήμο μόνιμης κατοικίας διαφορετικό από αυτόν της μόνιμης διαμονής τους⁴). Έτσι, αν οι καταγραφείσες τάσεις σε επίπεδο μεγάλων Περιφερειών και Π.Ε δεν αφήνεται σημαντικά σημαντικά της πραγματικότητας, δεν ισχύει κατ' ανάγκη το ίδιο τόσο για τους μικρότερους Δήμους όσο και για τις μικρότερες Π.Ε.

* Καθηγητές, Παν. Θεσσαλίας και Πατρών (bkozta@uth.gr & vrappas@upafras.gr), κύριοι ερευνητές, Ερευνητικό Πρόγραμμα (ΕΛΙΔΕΚ) "Δημογραφικά Προτάγματα στην Έρευνα και Πρακτική στην Ελλάδα".

Ειδικότερα, από την πρώτη ανάλυση των προσωρινών αποτελεσμάτων διαπιστώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις από τον εθνικό μέσο όρο (μείωση του πληθυσμού κατά 3,5%) σε διοικητικά επίπεδα χαμηλότερα των 13 Περιφερειών. Έτσι, με βάση πάντοτε τα δεδομένα αυτά, 13 μόνον Π.Ε. αύξησαν τον πληθυσμό τους και 61 είχαν μείωση, με την μέγιστη αύξηση να καταγράφεται στην Π.Ε Κω (+10,5%), και την μέγιστη μείωση στην Π.Ε. Γρεβενών (-16%). Οφείλουμε όμως ταυτόχρονα να σημειώσουμε λαμβανώντας υπόψη και τα αναφερόμενα στην προηγούμενη παράγραφο ότι τα μικρά ποσοστά μεταβολής (θετικά ή αρνητικά, από -1,5,0 έως +1,5 %) σε 14 Π.Ε (μια σχεδόν στις 5) αφήνουν να διαφανεί μια σχετική σταθερότητα του πληθυσμού τους.

Αν αλλάξουμε κλίμακα, σε επίπεδο Δήμου (325 ενότητες, (Χάρτης) διαπιστώνουμε ότι: i) αύξηση του πληθυσμού έχει μόνον το 25% του συνόλου (81/325), ii) οι αυξομειώσεις είναι πολύ μικρές (απο-2,0 έως + 2,0%), σε 1 σχεδόν στους 5 Δήμους (61/325) και iii) οι περισσότεροι από τους Δήμους που κέρδισαν πληθυσμό εντοπίζονται στην ΠΕ Δωδεκανήσων και περιμετρικά των δύο μητροπολιτικών κέντρων Αθήνας και Θεσσαλονίκης (δευτερευόντως δε στην Κρήτη και στις Κυκλάδες), ενώ η πλειοψηφία όσων έχουν ποσοστά μείωσης σαφώς αρνητικότερα του μέσου εθνικού όρου (>-5%) συγκεντρώνονται σχεδόν όλοι στον ηπειρωτικό χώρο (η πλειοψηφία τους δε στη Β. Ελλάδα και την Θεσσαλία)

Ταυτόχρονα οφείλουμε να επισημάνουμε ότι από μια πρώτη ανάλυση των αυξομειώσεων σε συνδυασμό με τα Φυσικά Ισοζύγια (γεννήσεις - θάνατοι ανάμεσα στις δυο απογραφές) προκύπτουν σημαντικά ερωτηματικά όσον αφορά τις μεταβολές για αρκετούς Δήμους. Ειδικότερα, εκτός του ότι σε πολλούς η μεταβολή σε απόλυτες τιμές ανάμεσα στις δυο απογραφές ταυτίζεται σχεδόν με τα Φυσικά τους ισοζύγια,

έχουμε Δήμους που καταγράφουν αύξηση του πληθυσμού τους (μερικές δε φορές ισχυρότατες) με πολύ αρνητικά Φυσικά Ισοζύγια, Δήμους με αρνητικότερα Φυσικά Ισοζύγια και αναντίστοιχες, σε σχέση με αυτά, μειώσεις καθώς και Δήμους με υψηλότατα Φυσικά Ισοζύγια και μείωση του πληθυσμού τους.

Η δημοσιοποίηση των τελικών αποτελεσμάτων από την ΕΛΣΤΑΤ αναμένεται επομένως με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς εκτός του ότι θα ανακοινωθεί ο πληθυσμός όλων των διοικητικών επιπέδων με διαχωρισμό σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς, θα ανακοινωθούν τόσο η εκτίμηση του σφάλματος όσο και το πλήθος των απογραφέντων αναλόγως του τρόπου απογραφής τους.

¹ Population and Population change statistics», Statistics Explained, 8/7/2022. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics#EU_population_shows_a_slight_decrease_in_2021.

² Αναμενόταν το σφάλμα να ήταν μεγαλύτερο από το αντίστοιχο του 2011 (2,83%, ~300 χιλ. μη απογραφέντα άτομα) εξαιτίας της προβληματικής επιλογής του χρόνου οργάνωσής της απογραφής του 2021 (εν μέσω πανδημίας), της δυσπιστίας τμήματος του πληθυσμού, των δυσκολιών που αντιμετώπιστηκαν κατά την διεξαγωγή της (αρνήσεις, μη διενέργεια δοκιμαστικής εφαρμογής της διαδικτυακής εφαρμογής για την διόρθωση των όποιων προβλημάτων, πρόταξη στο ατομικό απογραφικό δελτίο και υποχρέωση αρχικά δήλωσης του ΑΦΜ και του ΑΜΚΑ που προκάλεσε αντιδράσεις), της ανεπαρκούς ενημέρωσης των πολιτών καθώς και της περιορισμένης συνεργασίας με την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Το σφάλμα τελικά είναι μάλλον μικρότερο αυτού της απογραφής του 2011. Αυτό οφείλεται στο ότι στις αρχές του 2022, η ΕΛΣΤΑΤ για να αντιμετωπίσει το κύμα των αρνητών που θα οδηγούσε σε μια σημαντική «διαφυγή» (και επομένως σε ένα σφάλμα μεγαλύτερο από αυτό του 2011) κάλεσε τους απογραφείς να «απογράψουν» τα άτομα που αρνούνταν έμμεσα ή άμεσα να συμμετάσχουν, συλλέγοντας πληροφορίες για αυτά από τους γείτονες. Ο αριθμός όσων «απογράφηκε» με τον τρόπο αυτό δεν ανακοινώθηκε προς το παρόν, όπως δεν ανακοινώθηκε και ο αριθμός των αυτοαπογραφέντων αλλά και αυτόν που απεγράφησαν με την «κλασσική» μέθοδο (προσωπική συνέντευξη).

³ Η οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας, η οποία έθιξε κυρίως τα μεγάλα αστικά κέντρα (ιδιαίτερα την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη), προκάλεσε, εκτός των άλλων, και μια έξοδο τμήματος των κατοίκων τους (στην πλειοψηφία εσωτερικών μεταναστών που εγκαταστάθηκαν μεταπολεμικά σε αυτά εγκαταλείποντας τις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές της ηπειρωτικής κυρίως Ελλάδας). Τα άτομα αυτά προσπαθώντας να αμβλύνουν τις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης, εγκαταστάθηκαν στην πλειοψηφία τους στις περιφέρειες καταγωγής τους με τις οποίες ουδέποτε διέκοψαν τους δεσμούς τους. Τα δύο δε τελευταία χρόνια η επιδημιολογική κρίση προκάλεσε επίσης μια μετεγκατάσταση (προσωρινή;) τμήματος του πληθυσμού των δυο μεγαλύτερων κυρίως αστικών κέντρων είτε προς την περιφέρεια τους είτε ακόμη εκτός αυτής. Από τις δυο προαναφερθείσες μετακινήσεις επωφελήθηκαν κυρίως μικροί δήμοι, με αποτέλεσμα είτε τον περιορισμό των απωλειών τους είτε ακόμη και την αύξηση του πληθυσμού τους.

⁴ Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι ο μόνιμος πληθυσμός κάποιων δήμων (συνήθως αυτών με υψηλό ποσοστό ετεροδημοτών) αναμένεται να είναι μικρότερος από την πραγματικότητα καθώς ένα τμήμα των κατοίκων τους δήλωσε ως δήμο μόνιμης κατοικίας άλλον από αυτόν που διέμενε κατά το μεγαλύτερο μέρος του 2021.